

Foto: Petr Topič - MAFA

Milan Zelený

Školy nestíhají. Vytvářejí další nezaměstnané

Země se podle ekonomy Milana Zeleného neumějí vypořádat s krizemi, protože se uzavírají změnám.

Martin Petříček
redaktor MF DNES

Evropa, a vlastně celý svět, je na rozcestí. Podle profesora Milana Zeleného, jednoho z nejcitovanějších českých ekonomů, prochází neustálou krizí, protože současný ekonomický model se už vyčerpal a nikdo netuší, jak se připravit na to, co přijde. Svůj díl viny na tom mají i univerzity. „Nemůžeme se spoléhat, že se to nějak vyřeší samo,“ říká. Sám teď rozjízdí nadaci, jejímž cílem bude podpora podnikatelství.

Poslední čísla ukazují, že evropská ekonomika konečně roste. Čím to, že se spolu s tím nesnižuje i nezaměstnanost?

Evropa se krize nezbavila. Ani Spojené státy, ani Japonsko. Statisticky sice ukazují nepatrný růst, ale z mnohem nižšího základu. Vyspělé ekonomiky opět směřují do recese. Podniky vyrábějí na sklad, protože politici jim slibují, že za rok bude lépe. To, že Evropa nevybředla z krize, ilustruje právě dlouhodobě vysoká nezaměstnanost. A týká se to hlavně mladých lidí, pro které není uplatnění na pracovním trhu.

Česká ekonomika v posledních dvou čtvrtletích rostla čtyřprocentním tempem. Ani to nestačí?

Podle samotného Česka se vývoj nedá posuzovat. Jsme závislá ekonomika, na Německu, na Evropě. A Německo je teď zemí, která rychle ztrácí hospodářský vliv a jejíž podíl na světové ekonomice dramaticky poklesl. V Alence v říši divů je věta: „Musíte běžet z plných sil, abyste zůstali na místě.“ Německo však zdaleka neběží z plných sil, naopak pohybuje se velmi pomalu. My jsme na něm zavěšení, a proto se na současný růst musíme dívat jako na krátkodobý výkyv. Na čísla nelze jen zírat, je třeba je umět interpretovat.

Největším současným problémem Evropy je tedy vysoká nezaměstnanost?

Unie ztrácí celou jednu generaci, která s tím však nemůže nic dělat. Migranti, kteří přicházejí z Afriky a arabského světa, dávají impuls k mnohem většímu pohybu. Zvnějšku jich přicházejí statisíce, ale pořád je to nic proti tomu, až se pohne mladá generace z jihu Evropy. Největší problém bude vnitřní migrace v Unii.

Měl by stát ty lidi zaměstnat, aby nepodlehli bezradě?

To v žádném případě. Když se podíváte na velké ekonomiky, vidíte, že všechno závisí na státu. Stát pumpuje peníze do ekonomiky, stát sanuje banky, stát dává podpory, dělá všechno, jako kdyby ekonomika a stát byly jedno. To už tady jednou bylo. Každý se ptá, co udělá stát, jak nám pomůže.

Ekonomika ale není státní záležitost, je to věc vztahů mezi lidmi, hodnot, které lidi vytvářejí, a hodnot, které jiní lidé chtějí kupovat.

Lít peníze do ekonomiky, abychom zabránili pádu do recese, je špatné?

Niči se tím celá ekonomika: ceny přestaly mít vypovídací hodnotu. Navíc jsou tržní vztahy narušeny nulovými úrokovými sazbami. Úroková míra je cena peněz. A když jsou peníze bezcenné, nemůžete vědět, kam investovat. Nevíte, co je výhodné a co je nevýhodné. Finanční instituce jen takové peníze vezmou a uklidí je na burzu. Nikdo se nechce zabývat budováním podniku, jako třeba Baťa nebo Škodov. Proč by to dělal, když má ty peníze vlastně zadarmo. A když se teď přiblíží recese, budou státy pumpovat do ekonomiky zase o to víc peněz. Teď už to dělá i Čína, která se dlouho moudře držela stranou.

Vypadá to, jako by současná situace neměla řešení...

Lidé spoléhají na to, že se vše nějak vyřeší, vždyť i dříve se to „nějak“ vyřešilo. Ale minulost není dnešek. Ekonomika se nepohybuje cyklicky, ale jde stále dopředu. Nic se nevrací. Šli jsme ze zemědělství do průmyslu, z průmyslu do služeb, ze služeb do státu. Všechny tyto sektory se už z hlediska zaměstnanosti vyčerply a žádný pátý sektor v ekonomice neexistuje. Dál už není kam jít. A zpátky k zemědělství se přece vracet nebudeme. Z toho plyne i ře-

šení situace budoucnosti mladých. Už je nemůžeme vzdělávat tak, jak jsme je vzdělávali před sto lety. Musíme je vzdělávat k tomu, aby je firma mohla využít okamžitě, musí vznikat podnikové univerzity.

Co když ale ten podnik nebude odborníky, které si vychová, za dva či za pět let potřebovat?

To, co se naučíte ve státní škole, je nepotřebné už v momentu, kdy jdete na trh. To, co se naučíte v podniku, je třeba potřebné po dva roky. Ale podniková univerzita musí mít jiný pohled na vzdělávání: musí nepřetržitě monitorovat, co se děje ve světě. Dnes už nelze vzdělávat jako před sto lety, že budete do lidí bít informace. Dostihla nás dimenze rychlosti, kterou nikdo ve vyspělých zemích dosud nepovažoval za důležitou. Informace mají dnes trvání měsíc. Je třeba vytvořit vzdělávací systém, který bude závratnou rychlost absorbovat. Aby studenti dokázali rychle reagovat na to, co se děje v ekonomice. Český vzdělávací systém je stále stejný, jako byl za Rakouska-Uherska.

Co je tedy třeba změnit na současných univerzitách?

Především by do toho neměl mluvit stát. Akreditační komise dohlíží na to, aby nikdo nevybočil z řady, nastávají systém, který po celém světě využívá stejné věci. Musí to jít k soukromým podnikům. A nesoustředíme se jen na univerzity, musíme začít od raněho dětství. Na univerzitě už do těch lidí nemůžete nic vtisknout, protože už jsou „hotoví“, už mají zkažené návyky. Proto se snaží některé podniky zakládat svoje vlastní školky, školy, univerzity a akademie.

Přichází konec tradičních univerzit, jak je známe?

Jsem v těžké pozici, ale musím to říci. Ano, je konec. Tradiční univerzity vzkvétaly v době, kdy pohyb byl pomalý. Narodili jste se, něco jste se naučili, a než jste umřeli, tak jste vše v klidu používali. Univerzity, jak je známe, nejsou schopny vypořádat se s dimenzí rychlosti, jak o ní mluvíme. Tudiž jsou nefunkční, napomáhají generování nezaměstnanosti, protože absolventi jsou nepoužitelní. Systém je navíc politicky zabetonovaný: jediné, co se prosadí přes ministerstvo školství, je zvýšení platů učitelů. Jenže to také nepomůže. Pokud dáte na špatný systém hodně peněz, máte špatný systém, který hodně stojí. Peníze samy o sobě nezmění systém k něčemu lepšímu. Čím více peněz budu do školství pumpovat, tím

bude horší. Protože vlastně jen ujišťují: tady máte peníze, děláte to dobře.

A jak tedy učít?

Nejdůležitější je dnes učít, jak informace filtrovat, jak rozpoznat nesmysly, jak rozpoznat originál od plagiátu. Ale jinak nechat děti, ať si na internetu najdou, co potřebují. Když je budu bítovat to, co je na internetu, tak je zničím. Už nejsme ve světě informací, jsme ve světě znalostí. Je to stejné jako s kuchařkami. Když přečtete tisíc kuchařek, nestanete se dobrým kuchařem. Musíte se učit tím, že kuchtíte. Informace jsou důležité, ale jsou pomíjivé. Znalost je umění vařit. Bohužel je celé naše vzdělávání stále založeno na informacích. Chcete se naučit, jak řídit podnik? Tady je kniha. Chcete se naučit, jak dělat inovace? Tady je kuchařka. Je třeba lidi učit, jak vařit; nemáme zde univerzitu, která by to dělala, máme univerzity, které lidi učí číst o tom, jak by se vařit mělo. Chabé.

Jaká bude pak role učitele?

Také učitel je minulost, a to říkám jako profesor z amerických univerzit. Jediné, co může učitel pro děti udělat, je to, že jim dá zadání a řekne, tady je neřešený problém. Zdůrazňuji neřešený, protože případová studie - učit se na problémech, které jsou vyřešené - je nesmysl. To nikdo nepotřebuje. Takže říci: Udělejte si tým a vyřešte to. Použijte veškeré informace a předložte mi řešení. Vedené sebevzdělávání. Jan A. Baťa měl tuhle vizi už před sedmdesáti lety. Jeho podnikatelská univerzita byla založena na principu: Jestliže se chcete naučit podnikat, tak musíte podnikat, nemůžete o podnikání jen něco číst. Přijdete na takovou univerzitu, přidělí vás do týmu, založíte firmu a tu firmu do konce studia vycepujete tak, aby byla životaschopná. Stanete se absolventem de facto, ne de iure.

Existují už univerzity, které to pochopily?

Pár jich je. To, co popisuju, není jen český problém. Týká se to vzdělávání na celém světě. Nikde nezachytili význam dimenze rychlosti. U nás se učí přesně to, co v USA, Japonsku, v Číně. Všichni se učí totéž. A když někde na světě vyvstane nějaký problém, nikdo neví, co s tím, protože se všichni naučili jen jeden dva recepty. Ani v přírodě nemá monokultura nikdy šanci na přežití. Proto mluvím o tom, že potřebujeme podnikatelské vzdělávání.

Je to i důvod, proč krize postihuje právě ty nejvyspělejší země?

Tím, že jsou ty země nyní vyspělé, tak mají kolektivní pocit, že něco dělaly dobře. Jenže když se změny podmínky, je potřeba se přizpůsobit, a to se těm zemím nedaří. Je to prokletí úspěchu. A říkám to i podnikatelům: Když se firmám daří, nikdy si to nevztáhněte na sebe, vy nejste příčinou toho úspěchu. Nikdy si neříkejte, je to díky mně. Když si to řeknete, zablokujete si šanci něco změnit. Nestáčí jen opakovat to, co vás k úspěchu přivedlo. A právě proto se vyspělé země neumějí vypořádat s krizemi, uzavírají se budoucím změnám.

Jsmete tedy na konci dějin?

To ne, jsme na začátku. Jen jsme se poprvé v historii lidstva dostali do bodu, kdy nemůžeme zaručit zaměstnání v některém z tradičních sektorů. Dříve se největší krize vyřešily vznikem nového sektoru. Jako třeba ve 30. letech, kdy průmysl nepotřeboval tolik lidí, vyřešila se deprese tím, že vznikl sektor služeb. Teď už nemáme kam jít. Ale příroda nás učí, že když dojde na svůj limit, objeví se něco zcela nového. Třeba jako když se larva zakuklí a vznikne motýl. Je to stejný organizmus, ale vypadá zcela jinak. My jsme právě v té fázi, kdy se zakuklujeme. Už nebudeme přidávat další sektory, ale začneme přecházet od globální k lokální společnosti.

A jak bude vypadat?

Taková společnost už nevnímá ekonomiku podle speciálních sektorů, ale vnímá ji jako integrovaný lokální systém - všechno je propojené, zemědělství, průmysl a služby dohromady. Není to, že bychom se vraceli zpět: máme všechny technologie, ale můžeme je využít lokálně. Jako třeba tiskárny na třírozměrných tiskárnách. Jen si stáhnete recepty nebo programy a můžeme je produkovat lokálně. To bude ten „motýl“.

Česko-americký ekonom

Milan Zelený (73) působí jako emeritní profesor na newyorské Fordham University. Zaměřuje se na produktivitu práce, teorii řízení a podnikovou ekonomiku. Je autorem řady knih a téměř pěti stovek odborných publikací. Působí také na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně, přednášel též na dalších univerzitách v různých zemích, včetně Číny. Byl také konzultantem řady podniků a vlád. Nyní rozjízdí Nadaci ZET, která má rozvíjet národní podnikatelství.